

Központon kívül folytatnak, pl. egy szinoptikus folyóirat kiértékelése, kiadói feldolgozóközpontok létrehozhatósága az Egyesült Királyságban, új technikák alkalmazása a primer kiadásban.

Public library kutatások

38. A public library-kra, azaz a közművelődési könyvtárakra vonatkozó kutatásokat az Osztály a Library Advisory Council for England (Angol Könyvtári Tanácsadó Bizottság) felkérésére ösztönzi. Különös hangsúlyt kapnak a szűkös pénzforrások optimalizált kihasználására vonatkozó és a kooperációs tervek.

39. *Támogatott programok:* kooperatív beszerzési politika megvalósíthatósága Kelet-Angliában, az American Library Association által kifejlesztett tervezési kézikönyv kipróbálása, kísérleti on-line szolgálatok hatásának ellenőrzése.

Egyéb súlyponti feladatok

40. Az alapok egy kisebb része *külföldi tanulmányutak* támogatására és belföldi ösztöndíjakra szolgál.

41. Az eredmények elterjesztésére az RDD-n belül külön részleg alakult. Itt történik az információs tisztviselők honorálására és információs központok támogatására szolgáló alapok adminisztrálása is.

42. 1978-ban az eredmények elterjesztésének előmozdítása céljából az RDD tanácskozássra hívta össze a könyvtári-információs illetékességű országos vezető szervezetek képviselőit.

Befejezés

43. Bár a súlyponti feladatok kijelölése erős szelekcióval történt, az egyes területeken az előrehaladás egyenlőtlen mértéke következtében az RDD munkatársai *túlterheléssel dolgoznak*.

44. A feladatok teljesítésében sok segítséget nyújt a *külső tanácsadók kiépített apparátusa* s a különböző bizottságok, központok és ad-hoc szemlélő közösségek sora.

45–46. Ugyancsak nagy jelentőségük van az RDD munkájában a kormányzathoz fűződő közvetlen, vagy az *Interdepartmental Co-ordinating Committee on Scientific and Technical Information* (A Tudományos és Műszaki Információ Tárcaközi Koordinációs Bizottsága) útján fenntartott kapcsolatoknak, valamint a könyvtári-információs terület országos szervezeteivel (Aslib, Library Association) folytatott kooperatív vállalkozások-

nak. Az utóbbiak jelentős szerepükért támogatásban részesülnek az RDD-től.

/Research priorities, 1971–81: The approach of the British Library's R & D Department. = Journal of Documentation, 35. köt. 2. sz. 1979. p. 137–150./

(Csűry István)

Beszámoló európai számítógépes információs központokban tett látogatásokról

LUCY A. TEDD (College of Librarianship, Wales) a *British Library Research and Development Department* anyagi támogatásával 1977 végén hét európai ország 12 számítógépes információs intézményét látogatta meg. A látogatás fő célja a számítógépek hasznosításával kapcsolatos tapasztalatszerzés volt, ami az EURONET 1979-re tervezett indulása előtt különösen hasznosnak ítélték.

A meglátogatott intézmények jellemzése

1. Norwegian Centre for Informatics, NSI (Norvégia)

Ipari, kutató és kormányzati intézményeket lát el információval, kiadványokat publikál, információs szolgáltatásokat nyújt, a SCANNET norvégiai csomópontja. A közelmúltban saját számítógépet (NORD-10/S) vásárolt, amelyet a SCANNET útján on-line keresésre, valamint indexkészítésre kíván felhasználni. A SCANNET-en kívül az ESA, a LIS és az SDC szolgáltatásait is igénybe veszi.

2. Centre for Scientific and Technical Information and Documentation of the Netherlands Organisation for Applied Scientific Research, CID-TNO (Hollandia)

1977 júliusában alakult. 4500 dolgozója és külső megrendelők számára szelektív információterjesztési (CAC) és retrospektív keresési (ESA, BLAISE, LIS, SDC) lehetőséget kínál.

3. French Textile Institute, ITF (Franciaország)

1968-ban az Intézet együttműködést kezdeményezett hasonló profilú intézményekkel egy nemzetközi textilipari információs szolgálat (TITUS) létrehozására. Információs főosztályán 22 munkatárs dolgozik, munkájuk feloleli az input koordinálását, a software-munkálatokat és az adatbázisból történő szolgáltatásokat. A TITUS

jelenleg négynyelvű rendszer (angol, francia, német, orosz). Az inputot meghatározott mondat szerkezet szerinti referátumok alkotják; teaurusza 7 ezer deskriptorból és kétezer, a mondatalkotáshoz szükséges kötőszókból áll. Az ITF jelenleg a CYCLADES francia hálózat csomópontja, és az EURONET indulásával e hálózat csomópontja is lesz. A TITUS adatbázis az SDC útján is hozzáférhető.

4. Swiss Department of Defence (Svájc)

Központi információs részlege – az EMDDOK – 15 információs részleg szolgáltatásait koordinálja. Saját adatbázisa alapján (25 ezer tétel) szelektív információterjesztés és on-line keresés végezhető. Az információs rendszer (MIDONAS) mikrofilmen az általa feldolgozott eredeti dokumentumok teljes szövegét is szolgáltatja. Elsősorban a Minisztériumot és a Hadsereget szolgálja ki, de nyilvánosan is hozzáférhető. Számítógépének (PDP 11/40) elhelyezése, programozása és üzemeltetése házon belül történik.

5. Italian Institute for Legal Documentation, IDG (Olaszország)

Elsődleges célja kutatás. Két adatbázist tart fenn:

a) a *BID (Bibliografica d'Informatica e Diritto)* a számítógépeknek a jogi ügyletekkel kapcsolatos nemzetközi használatára vonatkozó irodalmat tartalmazza. Anyagából on-line keresés végezhető, és nemzetközi bibliográfia készítésére is felhasználják. A rendszer Univac 1106 típusú számítógépen alapszik.

b) a *DOTTR (Dottrina e Dibattito Giuridico)* kb. 400 jogi folyóirat válogatott cikkeit öleli fel. Az input 13 egyetemi központ közreműködésével készül. IBM 370 típusú számítógépen alapszik, és on-line keresésre is alkalmas.

Az EURONET-be valószínűleg mindkét adatbázist bevonják.

6. National Centre for Scientific and Technical Documentation, CNDST/NCWTD (Belgium)

1964-ben alakult, szoros kapcsolatban van a belga nemzeti könyvtárral. Célja tudományos és műszaki információ szolgáltatása a lakosság minden rétege számára. Siemens 4004/135 típusú számítógépre alapozva a CAC, az INSPEC és a COMPENDEX adatbázisokból szelektív információterjesztést, az ESA, LIS, SDC és DIMDI rendszereinek keresztül pedig on-line keresést tesz lehetővé. 1976-tól hároméves program keretében vesz részt az EURONET fogadásának előkészítésében.

7. Unilever Research Port Sunlight Laboratory, URPSL (Egyesült Királyság)

Az Unilever Research Division hat kutatólaboratóriumának egyike. Szappanok és mosószerek kutatásával foglalkozik. IBM 360/50 típusú számítógépet használ; a számítógépes rendszer belső reportok KWAC indexének előállítására és a témafigyelő bulletin készítésén kívül az UKCIS rendszerben szelektív információterjesztést, a BLAISE, LIS, NYT és SDC szolgáltatásainak keretében pedig on-line keresést tesz lehetővé. Az URPSL a jövőben on-line rendszert kíván üzembe helyezni a belső reportok keresésére.

8. National Computing Centre Ltd., NCC (Egyesült Királyság)

1966-ban alakult, célja a számítógépek széles körű és hatékony alkalmazásának előmozdítása az Egyesült Királyságban. Információs főosztálya a számítógépes irodalom témakörében adatbázist, a hardware, software, a szolgáltatások, az oktatás és az üzembehelyezés témakörében pedig adatbankokat tart fenn. Ezekből – ICL 1905 F típusú számítógép segítségével – on-line szolgáltatást nyújt és nyomtatott indexeket állít elő. Az NCC bejelentette az EURONET-hez való csatlakozási szándékát.

9. ICI Petrochemicals Division (Egyesült Királyság)

1971-ben alakult; olajjal, energiával, szénhidrogénekekkel, vegyszerekkel stb. kapcsolatos problémákkal foglalkozik. 20 fős információs személyzetének feladata az anyaintézmény 10 600 alkalmazottjának információs szolgálata. Az ICI számítógép-kapacitását indexek készítésére, a CAC-ra és a COMPENDEX-re alapozott szelektív információterjesztésre, valamint on-line keresésre használják. Ez utóbbi a BLAISE, ESA, LIS, NYT, SDC és belső adatbázisok alapján végezhető.

10. Wellcome Research Laboratories (Egyesült Királyság)

Orvosi kutatólaboratórium az angliai Beckenhamban. Információs szolgáltató részlege négy részből áll: szakirodalmi szolgáltatás (publikált irodalom, könyvtár); dokumentációs szolgáltatás (belső reportok); adatszolgáltatás (laboratóriumi kísérletek adatai); technikai szolgáltatás (pl. számítógépek vonatkozásában).

ICL 1900 típusú számítógépét IBM 370-esre cserélik ki. Az Excerpta Medica adatbázis előfizetését nemrégiben megszüntette, azóta ezt a LIS szolgáltatásában hasznosítja. Szelektív információterjesztésre az UKCIS, az ISI és a Sheffield University, on-line keresésre pedig a BLAISE, a LIS és az SDC szolgáltatásait használja.

11. Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, MAFF (Egyesült Királyság)

Számítógépes információs szolgáltatásait az LCSC (Library Computer Services Centre) koordinálja. Jelenleg minden szolgáltatás külső forrásból táplálkozik. A szelektív információterjesztést az LCSC végzi az UKCIS és a PUDOC (holland mezőgazdasági dokumentációs központ) szolgáltatásai alapján; az on-line keresés decentralizált, és a BLAISE, LIS és SDC rendszerein alapszik. Az on-line technika bevezetése megkívánta a könyvtárak személyzetének szakmai felkészítését.

12. Rutherford Laboratory (Egyesült Királyság)

Az SRC (Science Research Council) által alapított legnagyobb laboratórium. Egyetemi kutatóknak biztosít széles körű kutatási lehetőséget, főleg a nagyenergiájú fizika, a számítástechnika, a lézerek, valamint a műszaki projektek területén. Könyvtárának feladata a laboratórium használóinak információellátása.

IBM 360/195 típusú számítógép segítségével állítja elő a könyvtár nyomtatott katalógusát és új beszerzési jegyzékeit. A szelektív információterjesztés és on-line keresés külső szolgáltatások (ESA, INSPEC, LIS, SDC, DESY) igénybevételével folyik.

Összefoglalás

Információs szolgáltatások

A legtöbb intézmény retrospektív keresést is biztosít. A kurrens szolgáltatásokra (szelektív információterjesztés, témafigyelés) irányuló szükségletek eltérőek. Az on-line keresési lehetőségek bevezetése nyomán egyes intézmények megszüntették információs bulletinjeiket (ICI Petrochemicals), míg mások továbbra is ragaszkodnak hozzájuk (URPSL). Az ICI Petrochemicals kísérletei alapján feleslegesnek találta a reportbázishoz való on-line hozzáférést; az URPSL mindazonáltal épp ilyen rendszerrel kísérletezik.

Személyzet

Kevés intézmény alkalmaz képzett információs szakembereket. Ennek fő oka az informatikai tanfolyamok hiánya. A legtöbb központ az adott szakterületen jártas információs személyzetet foglalkoztat.

Együttműködés

A nagyobb vállalatok központjai (pl. ICI, Unilever, Wellcome) a vállalat más információs részlegeivel formális kommunikációs csatornákat építettek ki. Más

intézmények nemzetközi kapcsolatok részesei (NSI, ITF, IDG).

Számítógép hardware

A legtöbb információs központ a felügyeleti szerv számítógépét használja; 2 szervezet (NSI és EMDDOK) azonban kizárólag információs munkára vásárolt miniszámítógépes rendszereket.

Számítógép software

Néhány központ már meglévő programcsomagokat használ információkeresésre (Rutherford Laboratory: FAMULUS; IDG; STAIRS; Wellcome: FIND-2; ICI: CAD/SDI); más központok saját maguknak készítettek software-t, amelyet később más rendszerek is felhasználtak (NSI: POLYDOC; NCC: THOR-2; ITF: TITUS). Az EMDDOK és a Wellcome saját speciális céljaira fejlesztett ki software-t (MIDONAS, illetve ISIS).

Adatbázisok és adatbankok használata

Néhány szervezet maga hozott létre és tart fenn adatbázisokat (NCC, ITF, IDG, EMDDOK); mások külső adatbázisokra fizetnek elő a szelektív információterjesztés céljából (CID-TNO, ICI, CNDST/NCWTD).

Retrospektív keresésre a legtöbb szervezet külső adatbázisokat használ. Figyelemre méltó adatbankokkal két intézmény rendelkezik, úm. az NCC és a Wellcome.

Külső szolgáltatások használata

Az NCC-n kívül minden szervezet használ külső szolgáltatásokat. Az amerikai LIS és SDC után az európai ESA és BLAISE szolgáltatásokat veszik a leginkább igénybe. A CNDST/NCWTD az egyetlen olyan központ, amely a DIMDI-t használja. Szelektív információterjesztésre főleg az UKCIS és az INSPEC szolgáltatásokat veszik igénybe külső bázisként.

Tezauruszok és osztályozási rendszerek

Saját adatbázisához az EMDDOK és az NCC tezauruszt használ. Az URPSL kezdetben szabad indexeléssel élt, később azonban tezauruszt állított össze.

A legtöbb tezaurusz, illetve osztályozási rendszer nyomtatott formában is a rendelkezésre áll, az EMDDOK tezaurusza azonban csak on-line hozzáférhető.

A közvetítők szerepe

Az on-line kereséshez minden szervezet közvetítőt alkalmaz; a vélemények csak abban különböznek, hogy a

felhasználó jelen legyen-e a keresésnél. Ezt kifejezetten szorgalmazta az URPSL, NSI, CID-TNO, CNDST/NCWTD; kérésre engedélyezte a Wellcome; nem tartotta kívánatosnak az NCC, ITF.

Az on-line kereséshez felhasznált idő

Egy-egy kereséshez a terminálnál töltött átlagidő 2 és 20 perc között váltakozott. Miként várható volt, a felhasználó távollétében végzett keresés általában kisebb időátlagokat eredményez.

Díjazási politika

A csak belső felhasználókat ellátó központok szolgáltatásai ingyenesek, de néhány (Rutherford, Wellcome) rövidesen díjazást kíván bevezetni. Külső felhasználóknak az on-line keresésért az NSI-nél pl. 100–150 fontot, a CID-TNO-nál kb. 134 fontot kell fizetniük óránként.

A szolgáltatások értékelése

A legtöbb szervezet szorgalmazza a visszacsatolást. A CNDST/NCWTD a selektív információterjesztés felhasználói részére kérdőíveket küldött szét, de a kevés válasz miatt felhagyott ezzel a kísérlettel. Az URPSL on-line felhasználójának véleményéről végzett felmérést. A MAFF más szervezetekkel (British Library, European

Rövidítések feloldása

BLAISE	British Library Automated Information Service
CAC	Chemical Abstracts Condensates
INSPEC	International Information Services for the Physics and Engineering Communities
DESY	Deutsches Elektronen Synchrotron
DIMDI	Deutsches Institut für Medizinische Dokumentation und Information
ESA	European Space Agency
EURONET	European Information Network for Science and Technology
ICI	Imperial Chemical Industries
COMPENDEX	Computerized Engineering Index
ISI	Institute for Scientific Information
ISIS	Internal Scientific Information System
KWAC	Key Word and Context
LIS	Lockheed Information Service
NYT	New York Times
SDC	System Development Corporation
STAIRS	Storage and Information Retrieval System
TITUS	Textile Information Treatment User's Service
UKCIS	United Kingdom Chemical Information Service

Economic Community) együtt bekapcsolódott a selektív információterjesztő szolgáltatások értékelő felmérésébe.

/TEDD, L. A.: Report on a visit to European computer-based information centres = Program, 13. köt. 2. sz. 1979. p. 47–58./

(Novák István)

A tematikai szakosodás szerepe a tájékoztatási szolgálat fejlődésében

A tájékoztatótudomány fejlődésének jelenlegi szakaszában a technológia jutott meghatározó szerephez. Következésképpen ez az irányzat a vállalatok, szervezetek tájékoztatási apparátusának tevékenységére, módszereire, munkaköreire és munkatársaira is befolyást gyakorol, illetve célszerű változtatásokat sugall számukra.

Az *Információs Szakemberek Intézetének (Institute of Information Scientists)* 1979-ben tartott konferenciája foglalkozott behatóan az információs szakma helyzetével, az on-line üzemmódú keresés rohamos térhódításának hatásaival, valamint a javasolható ésszerű átszervezésekkel.

A hagyományos tájékoztatási folyamatokat az on-line keresés forradalmasította. Az on-line és az újabb és újabb adatbázisok megjelenése lehetővé tette az igénylő számára a dokumentumokhoz való közvetlen hozzáférést, a gyors eredményt, a keresési logika és stratégia megismerését, az adatbázisok széles választékát, ugyanakkor elkerülhetővé vált a fáradságos kézi keresés vagy annak közvetítővel való elvégztetése.

Az információs szolgálatok megszokott rendjét, kialakult egyensúlyát az új technika meggingatta. Nem jelenti ez azt, hogy ezáltal a hagyományos szolgáltatások minden esetben és mindenütt feleslegesek vagy túlhaldottak lennének. Az eddig kifejlesztett tevékenységekre továbbra is szükség van, s így nem új teendők kitalálására, hanem az új helyzetnek megfelelő újjászervezésre kell törekedni.

Az elvárások

A vállalatok, szervezetek tájékoztatási részlegeinek fő feladata az olvasók, az igénylők kiszolgálása, mind a saját, mind a másutt meglévő forrásokból. A könyvtárság és a tájékoztatás közé szükségtelen, de nem is lehetséges válaszfalat húzni, ugyanis éppen a „tájékoztatási részleg” (information department) hivatott arra, hogy a két hivatásfajta magában egyesítse.

A könyvtáros szerepe meghatározó, hiszen itt kezdődik minden tájékoztató szolgálat. A hivatásos könyvtáros